

JAPANS KANZO UCHIMURA

av

JAN-MARTIN BERENTSEN

Evangeliet er Guds glade budskap til frelse for hele menneskeheten, bekjenner den kristne. Kristendom er Vestens religion, formet av Vestens tankemønster, fullstendig ute av kontakt med «the Oriental mind», sier Asias ikke-kristne nasjonalist.

Den kristne misjons adaptasjonsproblem er så gammelt som kristendommen selv. Totusenårig kirkehistorie bærer vitnesbyrd om hvordan kristendommen har tilpasset seg forskjellige kulturer innen vår vestlige verden. Og bærer samtidig vitnesbyrd om hvordan den har bevart sin essensielle identitet og egenart.

Dette spenningsfylte problem, forholdet mellom kultur og kristendom, var hovedproblemet for *Kanzo Uchimura* (1861 – 1930). Hvordan omplante kristendom fra vestlig jord til japansk grunn? Hvordan bevare sin personlige integritet som en *japansk kristen* og en *kristen japaner*?

En av Uchimuras biografier understreker at inngående studium av denne mann vil gi en interessert vesterlending «innsikt i reaksjonen mot en 'westernized' kristendom som er ganske utbredt i Japan, . . . noen av de fundamentale trekk i Japans historie på hvilke kristendommen kan bygge», og «utfordrende spørsmål angående noen av de grunnleggende forutsetninger for 'western denominationalized Christianity' på en måte som kunne bli sunn og velgjørende for Vesten».¹

Hvem var denne Kanzo Uchimura? Hans navn er temmelig ukjent utenfor Japan. I hans eget land er han imidlertid ikke bare vel kjent, men idag betraktet som en av de mest betydningsfulle personer i Japans moderne historie. «Bare få personer i Japans moderne historie er blitt offisielt hedret med et hundreårsjubileum. I 1961, Kanzo Uchimuras fødselsår, ble hundre-

årsminnet for en kristen reformator feiret over hele Japan, ikke bare av kristne, men av folket generelt, siden han øvde stor innflytelse på folkets tanker og tro etter krigen. Den japanske regjering og det japanske folk har lært å respektere Uchimuras tenkning og tro, skjønt de engang kalte ham landsforræder. Regjeringen har utgitt frimerker med Uchimuras portrett, – det har likeledes vært adskillige radio- og TV-dramatiseringer av hans liv.»²

Nesten så ukjent som Uchimura selv er i Vesten, er den bevegelse som tok sin begynnelse med ham: *Mukyokai*.³ Er dens opphavsmann imidlertid av betydning for kristendommen i Japan og for landets kultur, så må det samme sies om *Mukyokai*, selv om den har vært og er en meget omdiskutert størrelse. Emil Brunner sier om *Mukyokai* at den «har uten tvil bidratt like mye til den kristne misjons suksess i Japan som de offisielle kirker».⁴

Uchimura spente i sitt forfatterskap og sin virksomhet forøvrig over et utrolig vidt register. Følgelig blir han idag i Japan studert ut fra de forskjelligste synsvinkler: Hans innflytelse på utviklingen innen japansk litteratur i dette århundre, hans innflytelse på grunnleggelsen av demokratiet i Japan, hans forhold til japansk sosialisme osv. Av spesiell interesse for oss er imidlertid den *kristne* personlighet Uchimura, og hans betydning for kristendommen i Japan.

Kanzo Uchimura levde i en meget beveget og revolusjonær epoke i Japans historie, og hans liv kom i høy grad til å bære preg av dette. Siden begynnelsen av det 17. århundre hadde Japan vært så godt som fullstendig stengt for verden forøvrig. Da Tokugawa-klanen tok over makten på den tiden, etter endeløse borgerkriger, drev de utlendingene ut, forbød kristendom under trusel om dødsstraff for troende og brøt forbindelsen med omverdenen. Men i løpet av decenniet før og etter Uchimuras fødsel skjedde det avgjørende ting. I 1854 ble det inngått en handelsavtale mellom USA og Japan. Den ble etterfulgt av avtaler med en rekke europeiske land. Japan var igjen åpen for omverdenen. Men den nye utenrikspolitiske kurs utløste en regulær borgerkrig, hvor også religiøse motiver spilte en av-

gjørende rolle. Striden endte med gjenopprettelsen av keiserens politiske makt (restaurasjonen av 1868). Det samfunnsmønster man nå i det minste forsøksvis og famlende vendte seg bort fra, var feudalismen, med bl. a. en spesiell krigerklasse (samurai). Dette samfunn ble holdt sammen ved hjelp av konfusiansk etikk, med dens betoning av lojalitet og respekt overfor foresatte. Uchimuras familiebakgrunn var nettopp i denne konfusiansk-influerte samurai-klasse. Men også shintoisme og buddhisme øvet stor åndelig innflytelse. Den kurs landet slo inn på i 1850/60-årene, fikk de største konsekvenser for samfunnsstrukturen. Fra feudalisme bar det via oligarki og gruppe-diktatur til demokrati i moderne forstand. Denne utvikling var på ethvert trinn influert av vestlig filosofi og politisk tenkning som nå invaderte landet.

Sammen med denne vestlige innflytelse kom kristendommen – for annen gang. Ennå mens denne forhatte religion var bannlyst, gjorde misjonærene sin entré. De fikk innreisettillatelse, vel å merke for å virke blant sine egne landsmenn ved legasjoner og handelskompanier. Ediktet som forbød den kristne tro ble ikke fjernet før i 1873. Perioden fra 1873 til 1882 er fra en kirkehistorikers synspunkt kalt «the period of ploughing and seed-sowing».⁵ Kristendommen vant innpass i stor målestokk i Japan i løpet av disse ti år, og perioden gikk i begynnelsen av 1880-årene over i en «period of rapid growth»,⁶ karakterisert på den ene side av økning i antall av kristne menigheter og på den annen side av forsvar for kristendommen fra ikke-kristne politikere og intellektuelle.⁷ Religionsfrihet ble innført gjennom konstitusjonen av 1889. På samme tid som denne ble satt ut i livet, viste det seg imidlertid igjen en markert forandring i folkeopinionen. De siste års en gros import av «Westernism» hadde etter hvert skapt bitter opposisjon i politisk og religiøst konservative kretser. Den pro-vestlige og pro-kristne ånd fra 1880-årene gikk i 1890-årene over i en kompakt anti-vestlig og anti-kristen holdning. Med sine militære seire over Kina og Russland ved århundreskiftet, var Japan med ett en av verdens stormakter. Ambisjonene vokste, og åndelig og moralsk enhet i folket ble betraktet som meget viktig. I den hensikt etablerte man «Stats-

shinto». For å kunne samle japanere under denne, ble det offisielt erklært at den ikke var noen religiøs organisasjon, hva man kalte «religiøs shinto». Den skulle kun betraktes som et uttrykk for den genuine japanske ånd. Slik den ofte ble praktisert, ble det dog meget vanskelig for de kristne å skjelve mellom de to. Denne spenning er karakteristisk for kristendommens kår i første halvdel av dette århundre, og kulminerte umiddelbart før og under den annen verdenskrig. De fleste kristne ga etter for det ultranasjonalistiske press. Noen protesterte imidlertid, nektet å etterkomme kravene, og ble følgelig forfulgt. Blant disse spilte Mukyokai-lederne en betydningsfull rolle.

Før vi ser nærmere på tre avgjørende avsnitt i Uchimuras liv, tar vi et raskt overblikk over de biografiske data. Da Uchimura ble født, arbeidet hans far ennå som rådgiver for feudallherren i Takasaki. På grunn av de vanskelige forhold for den gamle samuraiklasse, trakk han seg imidlertid tilbake og flyttet til Tokyo ikke mange år etter Kanzos fødsel. Uchimura karakteriserer sin far som en «spesialist i konfusianisme», «blasfemisk mot hedenske guder av alle slag».⁸ Han studerte ivrig de gamle kinesiske klassikere, og ga sin sønn grundig kjennskap til konfusiansk etikk.

Kanzo selv var en meget religiøs gutt. Polyteismen han ble oppdratt i, gjorde ham fryktsom og sær. «Antallet av guder som skulle tilbes økte dag for dag, inntil jeg fant min lille sjel fullstendig ute av stand til å behage dem alle.»⁹

I 1872 begynte Kanzo å studere engelsk ved Tokyo School for Foreign Languages. Dyktighet i engelsk åpnet for den mest lovende fremtid i Japan på den tid, og Kanzo møtte da også her gutter som senere skulle spille ledende roller innenfor forskjellige områder. I 1877 ble Uchimura og hans to beste venner, de senere meget kjente Miyabe og Nitobe, gitt statsstipend ved Agricultural College i Sapporo. Årene fra 1877 til 1881 tilbrakte så Uchimura her, og perioden ble muligens den viktigste i hans liv. Kanzo og flere av hans venner ble kristne i denne tiden.

Uchimura spesialiserte seg i ichtyologi (fiskerivitenskap) og

gikk ut som den beste på sitt kull. Hans plan var å vie seg til utviklingen av fiskerinæringen i Japan. I 1883 flyttet han tilbake til Tokyo med de beste utsikter til å gjøre en strålende karriere.

Imidlertid, etter et kortvarig og mislykket ekteskap, finner vi året etter en fortvilet og skuffet Uchimura på vei til USA. All sin eiendom hadde han investert i reisebilletten. Hans hensikt var å finne åndelig hjelp i det «kristne» Amerika. Året fra 1884 til 1885 arbeidet han ved et hospital for evneveike barn i Pennsylvania. Det var et år i kamp og anfektelse. Så, i 1885, begynte han ved det kjente Amherst College, og i løpet av to år ved denne institusjon – i puritansk/evangelisk miljø – ble Uchimura virkelig en ny mann. Da han forlot Amerika i 1888, var det hans faste beslutning å vie sitt liv som evangelist blant sine landsmenn.

I løpet av de to første år tilbake i Japan ble imidlertid hans planer endret nok en gang. Han fant seg selv snart i opposisjon både til misjonærer og japanske kristne. Og da han i 1891 nektet å gjøre de obligatoriske bøyninger foran keiserens bilde, forkastet hele nasjonen ham som forræder. Da han selv midt i alt dette ble meget syk og hans kone døde, var situasjonen nesten ikke til å bære. Uchimura begynte å skrive, og skrev i de nærmest følgende år noen av sine mest berømte bøker.¹⁰

Mot hundreårsskiftet lysnet utsiktene igjen. Han ble tilbudt stilling som «engelsk» medarbeider i den store Tokyo-avisen Yorodzu, hvilket var på én og samme tid en ære og en mulighet. «Han begynte nå en kort periode i sitt liv i hvilken han forsøkte et frontalangrep på Japans onder: feudalisme, korrupsjon og sjåvinisme.»¹¹

På denne tid vendte imidlertid Uchimura seg mere og mere til det som skulle bli hans største bidrag til ettertiden. I året 1900 startet han sitt blad «The Biblical Study»¹², og da han i 1903 trakk seg tilbake fra Yorodzu på grunn av avisens støtte til regjeringens aggressive politikk overfor Russland, kunne han vie all sin tid til dette. Han utga det månedlig til sin død i 1930. Ved siden av tok han opp evangelisk arbeid og bibelundervisning. All hans virksomhet var ganske uavhengig av misjonærer,

denominasjoner og utenlandsk støtte. Fra sine anstrengelser for sosial reform vendte han seg således til en mere direkte presentasjon av Kristus for japanerne. Dette ble Uchimuras hovedanliggende de siste 30 år av hans liv, og utgangspunktet for Mukyokai.

La oss så se nærmere på tre perioder i de år da hans liv tok form.

Sapporo Agricultural College var grunnlagt i 1876. Den amerikanske jordbrukseksperten dr. W. S. Clark hjalp til med opprettelsen. Han var en hengiven kristen av puritansk type, og til tross for at han oppholdt seg i Sapporo i bare 8 måneder, influerte han livet ved skolen for mange år. Han nyttet tiden til iherdig evangelisering.

Da Kanzo kom til skolen i 1877, var samtlige i fjorårsklassen blitt kristne. De nye studentene hadde knapt ankommet, da de av sine eldre kamerater ble bedt om å underskrive en forpliktelse (forfattet av dr. Clark selv): «Covenant of Believers in Christ». Dette betydde ganske enkelt å bli en kristen. Etterhvert skrev mange under, men Kanzo gjorde det ikke. Han ledet tvert imot motstanden fra de få som nektet. Det er betagende å lese hvordan han i sin dagbok («How I became a Christian») skildrer sin egen indre kamp i denne tiden. Å bli kristen var for den konfusiansk-influerte Kanzo ensbetydende med lojalitetsbrudd mot Japans egen åndelige arv.

Til slutt, etterat hans nærmeste venner hadde underskrevet, kapitulerte også Kanzo. I sin dagbok klager han på den ene side over at han ble tvunget til dette skritt; på den annen side uttrykker han sin glede over at dette gjorde ham til en ny mann. Sammen med sine seks studiekamerater dannet han nå nærmest en slags religiøs «orden», idet disse syv holdt bønn, møter og bibelstudium for seg selv hver eneste uke. Resten av tiden ved colleget levde disse i et slags isolert «åndelig drivhus», og Kanzo ser ut til å ha vært den selvskrevene leder i flokken.

Gjennom påvirkning fra en amerikansk metodistmisjonær, pastor Harris, ble flokken døpt av ham i 1878.¹³ Senere samme år sluttet de seg til Methodist Episcopal Church i Sapporo, uten

at dette synes å ha betydd særlig mye for dem. De fortsatte sitt eget isolerte «menighetsliv». Avgjørende for utviklingen ble situasjonen da disse syv (kjent også under navnet «The Sapporo Band») endte sin tid ved colleget. Nå eksisterte der på denne tid både en anglikansk og en metodistisk kirke i Sapporo. Adskillige av de eldre studentene som hadde tatt sin eksamen året før, var døpt i den anglikanske kirken. Men denne sammensveide college-gruppen fant det umulig nå å skilles gjennom tilslutning til to forskjellige kirker, få kristne som der var i Sapporo i det hele tatt. Forskjellen mellom metodisme og anglikanisme betød langt mindre for dem enn deres enhet som kristne i hedenske omgivelser. Følgelig gikk de sammen og formet sin egen lille «unerte kirke». De opprettet intet lønnet embede, men tok etter tur ansvar for forkynnelsen, igjen med Uchimura som den naturlige leder.

Misjonærene synes ikke å ha sett med blide øyne på dette. Uten å kunne gå i detaljer må vi bare nevne at et lån på 400 dollar fra Metodistkirken nå ble krevd tilbakebetalt så fort som mulig. For en så liten gruppe, under datidens økonomiske forhold, var dette et hardt slag. Ved utrolig offervilje betalte de femti medlemmene gjelden tilbake på ett år, styrket i sin overbevisning om denominasjonalismens onde. Dette ble snart kjent i Japan som «en slags kirkelig uavhengighetserklæring».¹⁴ Uchimura selv skriver: «Kirken i Sapporo er uavhengig..., ufattelige og ubeskrivelige glede... Vi var glade over at vi nå ikke skyldte noe menneske noe — bortsett fra takknemlighet.»¹⁵

Hva denne opplevelsen kom til å bety for Uchimura kan neppe overvurderes. Resten av hans liv var kampen mot «the evil of denominationalism» og «the foreignness of the missionaries» et av hovedtrekkene i hans virksomhet.

Imidlertid, Uchimura forlot på denne tid den voksende og aktive «uavhengige» kirken i Sapporo. I 1883 finner vi ham igjen i Tokyo. Gjennom sin tale dette år under The Third General Conference of Christians ble han kjent for hele den kristne del av Japan.

Det er ikke umulig at den viktigste årsak til Uchimuras reise til Amerika kan ha vært et forsøk på flukt fra familiens og vennenes kritikk over det mislykkede ekteskap. Imidlertid går det fram av hans brev at han allerede før skilsmissen hadde tenkt over muligheten av et opphold i USA. I alle fall var det en skuffet og skyldbetyngt Uchimura som forlot Japan.

Uchimuras bilde av Amerika var forestillingen om et hellig land, der folk talte i hebraismer og sang halleluja og amen på gatene, som han selv uttrykker det. Han ble snart korrigert. At Amerika var så langt fra å være det ideelle «land of Christianity» han hadde drømt om, gjorde et veldig inntrykk på ham.

En av grunnene til at han begynte å arbeide ved hospitalet for evneveike barn, var et sterkt ønske etter erfaring i filantropi. Og dog lå nok en dypere nød under: I sin indre kamp, fortvilelse og følelse av skyld søkte han å unngå Guds vrede og fortjene seg hans rike ved barmhjertig tjeneste for disse barna.¹⁶ Hele vinteren 1884–85 var en eneste lang depresjon for Uchimura.

En viktig ting å merke seg fra dette året i Pennsylvania er de mennesker Uchimura her kom i kontakt med, nemlig vesentlig *kvekere* og *unitarer*. Skjønt han senere meget sterkt benektet at hans egen Mukyokaishugi skulle være noen som helst form for japansk kvekerisme, er der flere likhetspunkter med «Venene». Det ligger nær å trekke den slutning at denne vinteren blant kvekere, i det minste ubevisst, har influert Uchimuras kristendomssyn.

I denne tilstand av både psykisk depresjon og fysisk sykdom, mottok Uchimura verdifull hjelp fra den berømte japanske kristne Joe Neeshima. Han var på denne tid igjen i Amerika, og introduserte nå Kanzo Uchimura for dr. Seelye, rektor ved Amherst College. Uchimura mottok etter betenkning tilbudet om å komme til Amherst som «spesial student». Selvsagt var dette en stor fordel utdanningsmessig sett. Her lærte han seg bl. a. tysk, gresk og hebraisk (filosofi likte han minst!). Imidlertid ble det mest avgjørende for Uchimura ikke noe av dette, men hans personlige kontakt med den kjente dr. Seelye. Han

var en av de ledende menn innen den amerikanske calvinsk-puritanske leir. Denne mann maktet nå å vise Uchimura bort fra hans knugende innadvendthet, og fikk åpnet hans øyne for Jesus Kristus som frelser og forløser. Dersom omvendelsen i Sapporo hadde gjort Uchimura til en ny mann, så må det samme i enda høyere grad sies å ha skjedd her ved Amherst. Ved innsikt i Jesu Kristi død og oppstandelses betydning, ble et dekke tatt fra hans øyne, og den tunge byrde han bar, falt av. Denne forvandling kommer klart til uttrykk i hans dagbok. Da han forlot colleget i 1887 skrev han: «Jeg kom dit med tungt hjerte, og dro derfra med seirende jubelrop i min Herre og Frelser . . . Jeg tror jeg virkelig ble omvendt der, ti år etter at jeg ble døpt i mitt hjemland.»¹⁷

Uchimura hadde nå endelig bestemt seg for sin fremtid. Han ville vende tilbake til Japan og forkynne evangeliet for sine landsmenn. I denne hensikt begynte han samme høst ved Hartford Theological Seminary. Etter en vinter forlot han imidlertid seminaret, delvis på grunn av skuffelse, delvis på grunn av sviktende helse.

Både japanske kristne og misjonærer ventet forventningsfullt på å få Uchimura tilbake til Japan. Mange muligheter var åpne for ham. Neeshima ville ha ham som professor ved det kristne Dōshisha University i Kyoto, men Uchimura kunne ikke enes med Neeshima i synet på institusjonens mål og oppgave, så han avsto. I stedet aksepterte han stillingen som rektor ved et nyopprettet, uavhengig kristent college i Niigata. Allerede første høsten kom det imidlertid til et kraftig sammenstøt med misjonærene ved skolen på grunn av hans forslag om å innby en buddhistprest til å tale til studentene. Da skolens grunnleggere tok parti med misjonærene, trakk Uchimura seg tilbake og returnerte til Tokyo. Han fikk gjennom dette «bekreftet sin mistanke om at utlendingene ikke respekterte japanerne».¹⁸ Misjonærene på sin side var redd for synkretisme. Dette sammenstøtet, sammen med hans tidligere erfaringer med misjonærer, styrket ham i hans syn på forholdet mellom japanere og ut-

lendinger, innfødte kristne og misjonærer, vestlig denomina-
sjonalisme og «japansk kristendom». Han følte seg selv frem-
medgjort, ikke bare fra misjonærene, men fra hele gruppen av
japanske kristne som sto i forbindelse med dem.

I 1890 ble så Uchimura tilbudt en stilling som engelsklærer
ved The First Higher Middle School i Tokyo (forskole for The
Imperial University) – en æresbevisning. Ennå en gang kom
han imidlertid opp i store vansker. Skolen fikk sitt bilde av
keiseren, og de nå foreskrevne ceremonier ble beordret. Hele
skolen (godt over 1 000 mennesker) var samlet i en stor hall for
å høre opplest «The Imperial Rescript on Education» og vise
ærbødighet for keiseren. Hver av lærerne skulle i tur og orden
bestige plattformen og gjøre et dypt bukk foran reskriptet og
keiserbildet. Uchimura gikk frem, men bukket ikke, hvilket
naturlig nok ble oppfattet som en klar demonstrasjon. Regel-
rett oppløp brøt ut, og i de nærmest følgende dager opplevde
Uchimura et hat fra folket som nesten kostet ham livet. Over
hele landet presenterte avisene ham som en farlig nasjonal for-
ræder, og han mistet automatisk sin plass ved skolen. Samtidig
ble han meget alvorlig syk.

Mange av Uchimuras kristne venner besøkte ham ved syke-
sengen for å gi ham råd. Etter å være blitt overbevist om at
denne obligatoriske handling ikke var ensbetydende med religiøs
dyrkelse, gikk han til slutt med på å bukke. Imidlertid synes
aldri offentligheten å ha merket dette. I virkeligheten er det
noe vanskelig å tolke hele denne hendelsen. I Japan idag står
Uchimuras protest mot å bøye seg for keiserbildet som «et tap-
pert symbol for den lojale og samvittighetsfulle demokrat som
setter prinsipper over regjeringsdirektiver».¹⁹ En slik tolkning
kan vanskelig gi et korrekt bilde av det som egentlig skjedde.
Hans handling synes mere å bære preg av nølen og tvil angående
hele problemet, noe han selv gir uttrykk for: «Da jeg var num-
mer tre i rekken til å gå opp og bukke, hadde jeg liten tid til å
tenke over saken. Derfor, i tvilende nølen, valgte jeg en sikrere
vei for min kristne samvittighet...»²⁰ Imidlertid, sett fra
Uchimuras senere konsekvente motstand mot regjeringens ultra-

nasjonale politikk, kan det være rett å si med Howes: «Der er ingen grunn til å diskutere med dem som gjør Uchimura til et slikt symbol, for sett i lyset av Uchimuras hele liv, er en slik tolkning korrekt.»²¹

Uchimura var ikke mere enn såvidt frisk, da han så sin annen hustru – som hadde delt all hans vanære – dø av samme sykdom. Det var en fryktelig, vanskelig og smertefull tid. Han led både av depresjon og fattigdom. Innen to år etter tilbakekomsten fra USA, var han blitt en slags «outcast» for misjonærer og mange japanske kristne, og en nasjonal forræder for folket generelt! Men det var nå han startet sitt forfatterskap. I løpet av 1890-årene ble han litt etter litt kjent som en ypperlig skribent, og hans bøker ble snart populære. Det synes som Uchimura nå hadde nådd dit hvor hans skapende arbeid kunne begynne.

Ettersom en gruppe litt etter litt samlet seg om Uchimura og dannet den første kjerne i Mukyokai, beskjeftiget han seg litterært særlig med emner angående misjonærer, kirker og kristendommens form i japanske omgivelser. Denne gruppe var nemlig fullstendig uavhengig av både misjonærer og denominasjoner, og stor diskusjon oppsto i de kirkelige publikasjoner angående denne nye korporasjon. Det ry Uchimura hadde vunnet seg som forfatter, gjorde snart hans tidsskrift «The Biblical Study» godt kjent (mange av dets abonnenter var ikke-kristne intellektuelle), og en raskt økende tilhørerskare samlet seg om hans bibelundervisning.

Uchimuras mere eller mindre uheldige erfaringer med misjonærer og kirker formet naturlig nok hans meninger på dette området. Det betyr ikke at han uten videre forkastet misjonærene og deres arbeid en gros, uten forsøk på å skjelne mellom godt og dårlig. Hele livet bar han for eksempel en dyp kjærlighet til pastor og fru Harris, som vi har nevnt ovenfor. Foruten opplevelsene i Sapporo og Niigata må vi nevne to faktorer til som var vesentlige for hans bedømmelse av misjonærene.

Først hans skuffelse over Amerika og den såkalte «kristne

verden». «Amerikanerne er dyktige i alle disse ting... men ikke i religion, som de selv vet meget godt. Amerikanske misjonærer lykkes ikke i å nå japanernes hjerte, fordi de selv og deres religion er for verdslig.»²²

Dernest, og viktigere, gjorde de fleste misjonærer ikke det som Uchimura ventet av en misjonær. Hans eget råd til unge misjonærer lød: «Undervis dem (japanerne) i kristendom, i det enkle evangelium, i de fundamentale kristne sannheter... Jeg sier, lær dem kristendom, og ikke kristen sivilisasjon. Japan, og hele verden, trenger det rene, enkle Jesu Kristi evangelium.»²³ Hva de kristne misjonærer gjorde var å undervise i «Christian civilization», og gi mesteparten av sin tid til sosialt arbeid. Det «rene, enkle evangelium» var for Uchimura det gode budskap om rettferdiggjørelse av tro ved Jesu forsonende og forløsende verk.

Det andre misjonærene gjorde, og som Uchimura slett ikke ventet av dem, var å etablere alle de forskjellige denominasjonene i Japan, og tilsynelatende glede seg kun når deres egen gruppe vokste. Her er vi ved hans syn på oppdelingen i forskjellige kirkesamfunn. For Uchimura var en kristen en kristen, og ikke baptist, metodist osv. De forskjellige denominasjoner hørte til Vestens åndelige og kulturelle arv, og burde ikke omplantes til Japan. Her gjorde han en viktig distinksjon mellom «essentials» og «non-essentials». Til den siste kategori hørte former, riter og trosbekjennelser. Det essensielle var det åndelige fellesskap med Gud og kristne brødre gjennom Jesus Kristus. Selv om hans teologi på vel alle punkter var konservativ-evangelisk, så er der her et originalt avvik. Endog sakramentene klassifiserer han blant «non-essentials». De kan være nyttige, — og vi vet at han selv døpte flere av sine disipler. Men de må ikke betones som essensielle. Sammenblanding av disse to kategorier var nettopp misjonærenes synd.

Ut fra dette syn kalte Uchimura protestantismen en «arrestert bevegelse». Den befridde seg ikke fra Romerkirkens seremonielle trelldom, men stoppet på halvveien. Således stilte han sin egen Mukyokai-gruppe opp som en tredje gruppe, ved siden av kato-

lisisme og protestantisme. Bare slik kunne japanske kristne fri seg selv fra vestlig avhengighet og gi et genuint og spontant uttrykk for den kristne tro for sine landsmenn. Dette, som Uchimura kaller «Japanese Christianity», er ikke bare en mulighet, men en plikt for de japanske kristne. Nemlig for å fjerne alle unødige hindringer for japanernes mottagelse av evangeliet.

Hvis vi så spør ham hvordan han verdsetter Japans egen åndelige og religiøse arv, synes det vanskelig å få et klart svar. At han er stolt av sitt lands fortid, er klart. Men hva med forholdet til de andre religioner som et aktuelt og utfordrende problem? På den ene side kan han uttrykke seg sjokkerende positivt, særlig overfor buddhismen. På den annen side er han avgjort i sin evangeliske tro. Vi kan muligens sammenfatte hans holdning slik: Han kan virkelig sette pris på både buddhisme og shintoisme for hva de gjør som kulturelle faktorer i det japanske samfunn. Men når det kommer til spørsmålet om menneskets frelse, kjenner Uchimura dog intet annet enn Jesus Kristus korsfestet. Skjønt det nok må sies at han stundom uttrykte seg på et vis som kan ha rettferdiggjort misjonærenes frykt for synkretisme.

Hva vi her kort har sagt om Uchimuras egen holdning til misjonærer, kirker, japansk kultur osv., går igjen som sentrale trekk i hans Mukyokai-shugi. Det var ikke Uchimuras hensikt å forme noen ny denominasjon, som det vil ha fremgått ovenfor. Hovedmotivet for navnet Mukyokai (No/non-church) var heller ikke en konsekvent forkastelse av kirken og dens former, men heller antydningen av det betydningsløse i disse ting, sammen med frykten for at formene skulle overskygge det åndelige liv. (Denne frykt vokste da han så alle kirkemedlemmene som på denne tid falt fra sin tro.) Følgelig brydde ikke Uchimura seg om noen organisering av sin gruppe. Den var ganske enkelt knyttet sammen gjennom hans egen person, med grundig bibelstudium som hovedinteresse. Det er ingen tvil om at Uchimura til sine bibeltimer etterhvert samlet langt mere folk enn noen misjonær eller japansk prest gjorde. Først i en leid, senere i en egen «hall» i sentrum av Tokyo hadde han en regelmessig tilhørerskare på fra 500 til 800 hver søndag i mange år. Mange av dem ble

senere fremragende ledere i det offentlige liv. Uchimuras taler varte gjerne fra en time til halvannen, og var grundig detalj-eksegese (fra grunnteksten).

Ved Uchimuras død i 1930 kunne hans Mukyokai uten vansker vært formet til en blomstrende organisasjon. Dette var imidlertid ikke hans ønske – i overensstemmelse med hele hans grunnsyn. Før sin død gjorde han det klart at han ikke ønsket noen formell etterfølger, ikke noen organisert fortsettelse av virksomheten og heller ikke noen fortsettelse av hans blad. Det er ikke umulig at Uchimura selv de siste årene følte på vansken ved å lede en stor kristen bevegelse uten noen form for organisering. Samtidig var han tydeligvis ikke helt fornøyd med den kurs Mukyokai var i ferd med å ta umiddelbart før hans død. For ham eksisterte ikke Mukyokai for bevegelsens egen skyld, men ene og alene som et middel for evangeliseringen av Japan.

Mukyokai er fremdeles en aktiv og forholdsvis stor kristen bevegelse i Japan. På grunn av dens mangel på organisasjon, er det vanskelig å anslå «medlemstall», men det tales gjerne idag om at bevegelsen teller ca. 50 000 aktive. Nærmere omtale av bevegelsen hører imidlertid ikke hjemme i denne sammenheng.

NOTER

¹ R. P. Jennings: Jesus, Japan and Kanzo Uchimura, Tokyo 1958, side 5.

² Naoshi Koike: Kanzo Uchimura. A summary of his life and faith, Muroran 1963.

³ «Kyokai» er den japanske ekvivalent for ordet «kirke». «Mu» er en negativ forstavelse, parallell til den engelske «non-» (altså ikke lik «anti»). Mukyokai gjen-gis derfor på engelsk best med «Non-church». Eller «Mukyokaishugi» med «Non-churchism», «non-church-movement».

⁴ Vi vil ikke i denne sammenheng si mere om dr. Brunner og Mukyokai. Hans opphold i Japan i femtiårene gjorde ham på flere vis begeistret for bevegelsen. Ovennevnte uttalelse vakte adskillig diskusjon og motsigelse i kirkelige kretser. Den er hentet fra hans bok «The misunderstanding of the Church», Philadelphia 1953, side 131.

⁵ Otis Cary: A History of Christianity in Japan, New York/Chicago 1909, bd. II.

⁶ Ibid.

⁷ Karakteristisk er at den meget innflytelsesrike dr. Fukuzawa som få år før hadde skrevet mot kristendommen for å få den fjernet fra Japan, nå snudde totalt rundt – uten å bli noen kristen. Av politiske og sosiale grunner anbefalte han å akseptere kristendommen som *statsreligion*. Bare på den måten kunne

Japan bli betraktet på like fot med Vesten. Dette synspunkt ble for en tid faktisk mote i intellektuelle kretser.

⁸ Kanzo Uchimura: *How I became a Christian*, Zenshu utg. kap. 1.

⁹ *Ibid.*, kap. 1.

¹⁰ Vi vil ikke i denne artikkel komme nærmere inn på Uchimuras forfatterskap. Hans samlede verker utgjør ca. 20 store bind. Bare lite er oversatt til europeiske språk. Mest kjent i Vesten er hans selvbiografi: *How I became a Christian*. Hans forfatterskap spenner over et vidt felt, fra sosialpolitikk til teologi. Hans Romerbrevskommentar er meget lest av japanske kristne.

¹¹ R. P. Jennings: *Ibid.*, kap. 1.

¹² I 1903 begynte han nok et blad «Mukyokai». Dette var kun av et par års varighet, men indikerer hans anliggende i forhold til misjonærer, denominasjoner og kirker.

¹³ «A never-to-be-forgotten day. — — The Rubicon was crossed forever. We vowed our allegiance to our new Master. — — — Let us serve him with the same loyalty we have been taught to show towards our earthly lord and master.» Uchimura, *Ibid.* (Merk hvordan konfusiansk-påvirket tankegang preger språkbruken.)

¹⁴ John F. Howes i et foreløpig upublisert manuskript: *The Alienation of a Japanese Convert*, utlånt ved University of California 1966.

¹⁵ *Ibid.*, kap. 4.

¹⁶ *Ibid.*, kap. 5.

¹⁷ Uchimura: *How I became a Christian*, kap. 8.

¹⁸ Howes: *The Alienation*, kap. 9.

¹⁹ *Ibid.*, kap. 1.

²⁰ I brev til Mr. Bell, USA, 6. mars 1891. Bd. XX i hans samlede verker, Zenshu utg.

²¹ Howes, *Ibid.*, kap. 1.

²² Artikkelen 'Can Americans teach Japanese in Religion?', *The Japan Christian Intelligencer* 1926.

²³ Artikkelen «To Young Missionaries», *The Biblical Study* 1926.